Tiedon pitää löytyä valtatien varrelta

”Oikeaa tietoa, oikeassa muodossa, oikeaan aikaan” jäi iskulauseenomaisena mieleen eduskunnan kirjaston johtajan Antti Virrankosken esityksestä tietojohtamisen teemapäivässä viime keväänä. Nuo kolme asiaa ovat eduskunnan tietotuen toiminnan tavoitteena. Kolmikko – tieto, muoto, aika – jäi kytemään mieleen myös oman työn kannalta. Pelkkä oikea tieto ei enää riitä, jos on koskaan riittänytkään. Tiedon pitää olla myös saatavilla oikeassa muodossa ja oikeaan aikaan.

TEKSTI: LAURA KARPPINEN

Oikean tiedon löytäminen on välillä työlästä. Tieto piiloutuu maksumuurin takana oleviin tieteellisiin artikkeleihin. Sitä pitää kaivaa tietokannoista, joiden käyttö pitää ensin opetella. Joskus se on kirjoissa, jotka pitää hankkia käsiinsä, lukea ja sisäistää. Oma käsitys voi silti tuntua hataralta. Ymmärsinkö oikein? Käänsinkö vieraskielisen asian oikein? Ymmärsinkö kaiken asian taustoista? Esittikö lähde asian kyllin monipuolisesti? Oliko löytämäni lähde aiheen kannalta relevantti?

Oma suosikkini hankalan tiedon kanssa on aina ollut ihminen. Kun tuttava kysyi neuvoa, miten saisi selville, millainen ostovoima 1600-luvun italialaisella kultadukaatilla oli, totesin varmimmaksi tiedonlähteeksi italialaiset asiantuntijat. Kysymys päätyikin monen mutkan kautta taloushistoriaan perehtyneelle italialaiselle tutkijalle.

Asiantuntijat eivät kuitenkaan ole aina vastaamassa kysymyksiin, vaan yleensä tietoa pitää selvittää itse. Tiedonhaun ammattilaisilla on usein hyvä käsitys siitä, mistä tietyntyyppistä tietoa kannattaa alkaa etsiä. Kun tietää uskottavan tiedon tunnusmerkit ja keskeiset lähteet, joita kannattaa käyttää, on jo puolitiessä vastauksen löytämiseksi. Mitä tekee se, joka ei ole tottunut arvioimaan tiedon oikeellisuutta eikä tunne hyviä lähteitä, mistä alkaa etsiä? Tarttuu hakukoneeseen tai kysyy tekoälyltä.

Tekoäly on tehnyt tiedonhausta näennäisesti helpompaa, mutta moni kysymys jää yhä vaille vastausta. Käsittelikö tekoäly asiaa oikein? Antoiko se relevantteja lähteitä tai antoiko se edes olemassa olevia lähteitä? Se tiedonhakijan pitäisi osata selvittää.

Oikeaa tietoa, oikeassa muodossa, oikeaan aikaan.

Tiedonhakijan perisynnit

Tiedonhakijalle *oikea tieto, oikeassa muodossa, oikeaan aikaan* voi järjestyä toisin. Siinä missä ammattilainen lähtee tiedon oikeellisuudesta ja relevanttiudesta, tiedon käyttäjä voi lähteä lähestymään tehtävää toisesta päästä. Tieto pitäisi saada heti (*oikeaan aikaan*), se pitäisi saada eteen kyllin lyhyenä ja helposti käytettävässä muodossa (*oikeassa muodossa*), ja – jos tiedonhakija on kyllin valveutunut – tiedon pitäisi olla relevanttia ja oikeaa (*oikeaa tietoa*).

Nopeaa ja helppoa tietoa etsivä sortuu helposti ainakin yhteen tiedonhakijan perisynneistä: tietämättömyys, kiire ja laiskuus.

Tietämättömyys: Jos etsittävä tieto on vieraalta alalta, tiedonhaku on erityisen haastavaa. Mitkä organisaatiot tuottavat uskottavaa tietoa tästä aiheesta? Missä tiedelehdissä julkaistaan uskottavaa tietoa tästä aiheesta? Mitä perustietoja ilmiöstä pitäisi olla, jotta voisi ymmärtää vaikeampia lähteitä? Mitä propagandakoneisto syöttää hakukoneiden ja tekoälyn tukkeeksi tästä aiheesta? Ketkä ovat alan keskeiset tutkijat tällä hetkellä? Mitkä teoriat on todettu vanhentuneiksi? – Listaa voisi jatkaa vaikka kuinka pitkään.

Kiire: Tieto pitäisi löytää heti tai ainakin vartissa. Oikeastaan se olisi pitänyt olla käytettävissä jo eilen. Kiireinen hakija ei ehdi alkaa selvittää taustoja, ei lukea eri lähteitä, ei vertailla esitettyjä tietoja. Huonoimmillaan kiireinen käyttäjä haluaa vain lähteen omalle uskomukselleen, oli lähteen laatu millainen tahansa.

Laiskuus: Vaiva, mikä tiedon löytämiseksi ja prosessoimiseksi pitäisi nähdä, tuntuu liian suurelta. Kai hakukone tai tekoäly antaa riittävän hyvän vastauksen?

Maailmalla on jo runsaasti esimerkkejä rimanalituksista. Tiedot on kysytty tekoälyltä, ja monenlaisiin julkaisuihin on päätynyt

pupputietoa uskottavilta näyttävien mutta täyttä huttua olevien lähdemerkintöjen kera.

Tiedon tarjoajan vastuu

Tiedonhakijaa on helppo moittia laiskaksi ja osaamattomaksi. Mutta ajatus *oikeaa tietoa, oikeassa muodossa, oikeaan aikaan* sopisi myös tiedon tarjoajille. Se, että oikeaa tietoa on tuotettu ja se on asetettu jonnekin saataville, ei riitä. Jos tiedon halutaan päätyvän käyttöön, se pitää saada tiedonhakijoiden ulottuville. Onko lopulta ensimmäiseen hakutulokseen tarttuvan tiedonhakijan vika, että oikea tieto ei löydy helposti?

Kaupalliset toimijat ovat kilvan varmistaneet, että heidän verkkosivunsa vastaavat hakukonekäyttäjien käyttämiin hakusanoihin ja että sivut nousevat korkealle hakutuloksissa. Löytyykö myös tieto-organisaatioiden tieto helposti hakukoneilla?

Tekoäly tiedonhaun apuvälineenä on tuonut uuden kysymyksen tiedon tarjoajille. Onko tieto-organisaation tieto tekoälyn löydettävissä ja käytettävissä? Jos ei ole, tekoäly jauhaa vain vastauksiaan heikkolaatuisemman tiedon pohjalta.

Paikka valtatien varressa

Kun vanhoja valtateitä korvattiin moottoriteillä, joille tehtiin aiempaa suoremmat tielinjaukset, moni vanha huoltoasema jäi vaille asiakkaita ja joutui lopettamaan. Pienikin lenkki olisi hidastanut matkaa, eikä moni ohiajaja edes tiennyt, että parin käännöksen takana olisi vanha huoltoasema.

Tiedon tarjoajien olisi hyvä löytää oma paikkansa jatkossakin tiedon valtatien varrelta. Tekoäly on varmasti tullut jäädäkseen eikä ihmisten pitkäjänteisyys tai kiinnostus vaivannäköön tunnu olevan kasvussa.

Jos tiedonhakija haluaa tiedon nopeasti ja helposti, tiedon tarjoajan pitää hakeutua valtatien varrelle. Oikean tiedon pitää löytyä oikeassa muodossa ja oikeaan aikaan. ■

Kirjoittaja työskentelee verkkopalveluasiantuntijana Tilastokeskuksessa. Hän on aiemmin työskennellyt myös tietoasiantuntijana ja kirjastonhoitajana.

Nopeaa ja helppoa tietoa etsivä sortuu helposti ainakin yhteen tiedonhakijan perisynneistä: tietämättömyys, kiire ja laiskuus.